

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра суспільних дисциплін

07-03-271M

Методичні вказівки
до самостійної підготовки з навчальної дисципліни
«ІСТОРІЯ ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА»
HISTORY OF PRIMITIVE SOCIETY

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського)
рівня за освітньо-професійною програмою «Історія»
спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)»
денної і заочної форм навчання
for applicants of I (bachelor's) level of education
specialties 014 Secondary education (014.03 History)

Рекомендовано науково-
методичною радою ННІЕМ
Протокол № 12 від 20.11.2020 р.

Рівне – 2020

Методичні вказівки до самостійної підготовки з навчальної дисципліни «Історія первісного суспільства» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Історія» спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)» денної і заочної форм навчання [Електронне видання] / Олексін Ю. П., Шевчук Т. Є. – Рівне : НУВГП, 2020. – 35 с.

Укладачі: Олексін Ю. П., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри суспільних дисциплін;
Шевчук Т. Є., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри суспільних дисциплін.

Відповідальний за випуск: Олексін Ю. П., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри суспільних дисциплін

Керівник групи забезпечення спеціальності

Олексін Ю. П.

© Олексін Ю. П.,
Шевчук Т. Є., 2020
© НУВГП, 2020

ЗМІСТ

Вступ	4
Тематика самостійної роботи	5
Методичні рекомендації до організації самостійної роботи з дисципліни	7
Реферат	8
Анотація навчально-наукової літератури	14
Рецензування наукових статей	17
Презентація	19
Тематика презентацій	20
Індивідуальна навчально-дослідна робота	22
Орієнтована тематика творчих завдань	23
Тематика доповідей	23
Підсумковий контроль знань з дисципліни (перелік питань на залік)	25
Ключові слова для термінологічного словника ...	28
Засоби діагностики результатів навчання	29
Список використаних джерел	34

ВСТУП

Підготовка майбутнього фахівця до професійної педагогічної діяльності у вищих навчальних закладах набуває надзвичайної ваги особливо в сучасних умовах, у період реформування освіти. Навчання здобувачів І (бакалаврського) рівня освіти вимагає серйозної підготовки, зусиль в оволодінні найновішими формами, методами, засобами професійної діяльності.

Дисципліна «Історія первісного суспільства» посідає важливе місце в загальній структурно-логічній схемі підготовки фахівця. Вона належить до циклу професійної підготовки, пов'язаної з вивченням історичних обставин появи та життя первісних людей.

Первісна історія – як відносно самостійна складова всесвітньої історії – досліджує найдавніші етапи виникнення та розвитку людства. Вона започатковує вивчення історичного процесу як такого. Історія первісного суспільства вивчає походження людини, зародження і початковий розвиток її господарської і суспільної діяльності, виникнення і розвиток матеріальної та духовної культури. Звернення до історії первісного суспільства дозволяє пояснити такі явища в цивілізаційному розвитку як політичні, міжетнічні, міжрелігійні, расові проблеми.

Вивчення теоретичного матеріалу супроводжується практичними заняттями, роздатковим та відеоматеріалом за розділами дисципліни.

Навчальна дисципліна належить до складової освітньо-професійної програми, що забезпечує набуття загальних та фахових компетентностей.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення курсу передбачає наявність базових знань із дисциплін: «Археологія», «Історія слов'янських народів (давні і середні віки)», «Вступ до спеціальності»; роботу над вивченням спеціальної літератури, активної роботи на

заняттях, самостійну роботу та виконання окреслених завдань.

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем, написання рефератів, підготовка реферативних матеріалів з наукових публікацій по важливих проблемах даної навчальної дисципліни.

Тематика самостійної роботи

№ з/п	Назва та зміст теми	Кількість год.	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	Тема: Проблема антропогенезу Місце людини в світі тварин і в біологічній систематизації. Трудова теорія антропогенезу. Сучасні вчені про геофізичні й космічні фактори антропогенезу.	8	12
2	Тема: Найдавніші гомініди (архантропи) Людина вміла (<i>homo habilis</i>), людина прямоходяча (<i>homo erectus</i>), пітекантроп і синантроп. Основні антропологічні дані різних типів архантропів та їх знаряддя. Сімейно-шлюбні відносини у найдавніших гомінід.	8	12
3	Тема: Давні гомініди (палеоантропи або неандертальці) Хронологія та основні особливості	8	12

	давніх гомінід. Різні хронологічні групи неандертальців і дискусія про їх місце в антропогенезі. Теорія пресапієнса та інші спроби визначити місце неандертальців в антропогенезі. Рівень соціально-економічного розвитку неандертальців.		
4	<p>Тема: Виникнення мислення, мови та ідеологічних уявлень</p> <p>Конструктивні перетворення в будові мозку. Проблеми виникнення людської мови. Теорії М. Марра, В. Бунана, Ф. Лібермана, Е. Креліна. Витоки світоглядних уявлень. Найдавніші релігійні культури.</p>	8	12
5	<p>Тема: Расогенез</p> <p>Проблеми походження людських рас. Видова єдність усього людства. Різні погляди на процес формування рас. Поява расових ознак та їх адаптивне значення. Великі й малі раси, контактні расові групи. Критика теорії полігенізму, аногенеза і космічної теорії походження людини.</p>	8	12
6	<p>Тема: Ранньопервісна родова община</p> <p>Перехід до нової структури первісного суспільства. Виникнення родоплемінної організації. Характерні ознаки роду. Рід, братрія, плем'я та їх взаємини. Епігамія. Материнський рід. Егалітарне (соціально не диференційоване) суспільство.</p>	10	11

	Макроліти й мікроліти. Винахід луку й стріл. Початок приручення тварин. Поселення та житла. Парна сім'я та її характерні риси. Пережитки групового шлюбу (сорорат, левірат, гетеризм, тощо).		
7	Тема: Релігія та культура за доби родової общини Ранні форми релігії (анімізм, тотемізм, магія, тощо). Різноманітні скотарські, землеробські та родові й племінні культи за часів пізньородової общини. Жрецтво. Міфологія. Розвиток позитивних знань (селекція рослин і тварин, математичні та астрономічні знання, вимір часу).	10	11
	Разом	60	82

Методичні рекомендації до організації самостійної роботи з дисципліни

Здібність самостійно удосконалювати знання та професійні навички, самостійно аналізувати факти і явища – один з основних показників сформованості професійної культури спеціаліста. Уміння систематично самостійно працювати складають міцну основу успіхів у самовдосконаленні молодих фахівців. При сучасних темпах накопичення нових професійних даних особливої цінності набувають такі риси особистості як ініціативність, активність, самостійність, аналітичні здібності та інше. Саме формуванню таких рис особистості повинна сприяти правильна організована самостійна робота студентів.

«Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» передбачає, що навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, повинен становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу студента, відведеного для вивчення конкретної дисципліни.

Самостійна робота студента (СРС) є основним засобом оволодіння початковим матеріалом у час, вільний від обов'язкових занять. Самостійна робота студентів, яка передбачена в темі поряд з аудиторною роботою, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті. Засвоєння тем, які виносяться лише на самостійну роботу, контролюється під час проведення підсумкового модульного контролю.

Головним принципом, на якому повинна базуватись самостійна робота студента, є професійна спрямованість, в результаті якої здійснюється самостійне засвоєння певної сукупності знань, вмінь і навичок конкретної професійної діяльності. В умовах активної творчої пізнавальної діяльності студентів все більше набувають важливості завдання дослідницького характеру: підготовка рефератів, мікродосліджень, анотування джерел, написання есе, створення презентацій, складання кросвордів та інші види робіт.

Пропонуємо методичні рекомендації щодо деяких видів самостійної та індивідуальної роботи студентів.

Реферат

Підготовка реферату – один із перших видів дослідницької роботи студентів, яка використовується у вищій школі, оскільки впливає із завдань навчально-виховного процесу вищого навчального закладу і сприяє розвитку у студентів нахилів до пошукової, дослідницької

діяльності та до творчого розв'язання навчально-виховних завдань освітнього закладу.

Реферат у контексті даної дисципліни є індивідуальним навчально-дослідним завданням (ІНДЗ). Реферат (від. лат. *refereo* – повідомляю, доповідаю) – це стислий виклад у письмовому вигляді наукової літератури з теми, вчення, змісту книги, тощо. Також передбачає доповідь на дану тему, що включає огляд наукових та інших джерел з обраної теми або виклад змісту наукової роботи.

Важливо зазначити, що у рефераті необхідно не лише висвітлити відповідну інформацію, а й показати своє ставлення до неї. Реферат демонструє ерудицію дослідника, його вміння самостійно аналізувати, систематизувати, класифікувати й узагальнювати суттєву наукову інформацію. Реферат підводить підсумок вивчення студентами як окремої теми, так і дисципліни в цілому. Написання реферату є однією з форм індивідуальної роботи студентів. Реферат має бути самостійною, завершеною роботою, що відображає наукові інтереси студента, його знання, навички, уміння й виступає формою залучення автора до специфіки теоретичної праці.

Основна мета виконання реферативної роботи – закріпити, поглибити, розширити, систематизувати теоретичні знання та розвинути навички самостійного вирішення питань навчальної дисципліни та роботи зі спеціальною літературою.

Реферат служить також засобом діагностики набутих знань, умінь та навичок студентів. Використовуючи різноманітну літературу, студент повинен уміти викласти зміст питання у обсязі, необхідному для його розуміння. Науково-теоретичний рівень реферату досягається за рахунок ретельного аналізу питання, що досліджується, джерельної бази з урахуванням сучасних досліджень.

Практична спрямованість виявляється у зорієнтованості на практику вирішення актуальних проблем сьогодення, що дозволить забезпечити прикладний характер роботи, більш повно використовувати особистий досвід студента.

Готуючи реферат, студенти повинні отримати навички опрацювання літератури, складання плану і розкриття його з використанням джерельної бази, особистого досвіду тощо. При написанні реферату студент повинен не лише опрацювати матеріал з обраної теми, але й проявивши творчий підхід, зробити спробу узагальнити отриманий досвід, зазначити власне бачення проблеми, визначити шляхи вирішення питань, що досліджується.

Реферативна робота – це не просто повторення засвоєного матеріалу лекції або практичних занять. Вона повинна являти собою самостійне розроблення проблеми, достатньо чітко окресленої від інших. Тема реферату обирається студентом самостійно із запропонованого переліку. Попередньо складається чорновий план роботи, який узгоджується з викладачем. При необхідності студенти можуть отримати консультативно-методичну допомогу викладачів щодо остаточного формулювання теми реферату, його плану, залучення джерел та літератури тощо.

Структура реферату

Виконуючи реферативну роботу, потрібно дотримуватися вимог до її структури та оформлення. Реферат повинен містити наступні складові елементи:

- титульний аркуш,
- зміст (план),
- вступ,
- основна частина (розділи, параграфи, пункти, підпункти),
- висновок,

- перелік використаних джерел,
- додатки (у яких наводяться таблиці, схеми, діаграми тощо).

На титульному аркуші реферату вказуються:

- офіційна назва вищого навчального закладу;
- прізвище, ім'я та по батькові автора реферату;
- повна назва теми; прізвище та ініціали керівника;
- місто, де знаходиться навчальний заклад;
- рік написання реферату.

У вступі (обсяг 1–2 сторінки) обґрунтовується актуальність і практичне значення теми з огляду на розвиток науки та практики або науково-методичної діяльності у сфері освіти, стан розробленості проблеми, формулюються цілі і задачі роботи, показується, на що автор звертає особливу увагу. При цьому мета дослідження обумовлює загальний напрям та логіку викладання. У вступі здійснюється аналіз використаних джерел, зазначаються автори, які вивчали дану тематику, визначаються сутність основних чинників, що вплинули та розвиток явища або процесу, що досліджується. За обсягом вступ має орієнтовно 1–2 сторінки.

В Основній частині роботи (обсяг 10–15 сторінок) розкривається сама тема дослідження. Основну частину складають розділи, що можуть бути розбиті на підрозділи (параграфи), логічно поєднані між собою. Основна частина реферату розкривається послідовно відповідно обраної теми, мети, завдань шляхом висвітлення основних питань плану. Розділи основної частини показують різні аспекти розкриття даної теми. Основну увагу необхідно зосередити на науково-теоретичному аналізі поставлених питань.

Автор реферату робить висновки щодо теоретичної та практичної значимості розглянутих питань. Автору необхідно не тільки висвітлити основні проблеми обраної теми і можливе їх вирішення, а й показати різні підходи і

запропонувати власну інтерпретацію, свої форми й методи розв'язання поставлених питань.

Розкриття теми реферату може здійснюватися по-різному: чи в історичному плані (від минулого до сьогодення), чи в логічному плані (за головними, істотними, вузловими моментами), чи в актуалістичному плані (від нинішнього часу, через його призму, до минулого і про минуле).

Висновки (обсяг 1–2 сторінки) розміщують безпосередньо після викладу основної частини роботи з нової сторінки. У висновку відбиваються основні положення, розглянуті в рефераті, та рішення про вибір оптимального шляху досягнення поставленої задачі. Вони мають логічно пов'язуватися із змістом викладеного матеріалу.

У висновках необхідно сформулювати: 1) науково-теоретичні та практичні підсумки проведеного аналізу за проблематикою реферату; 2) теоретичні та практичні рекомендації, що випливають з проведеного аналізу, резюмується, наскільки вдалося виконати задумане, вирішити заявлене у вступі.

Завершує реферат список використаної літератури. Перелік джерел. У цій частині вказують джерела, які використовувалися для написання реферату: підручники, навчальні посібники, періодичні видання.

Перелік джерел підбирається студентами самостійно.

Вимоги до оформлення реферату

Обсяг реферату визначається специфікою досліджуваного питання і змістом матеріалів, їх науковою цінністю та практичним значенням. Оптимальний обсяг реферату складає 10–15 сторінок. Реферат має відповідати вимогам до оформлення кваліфікаційної роботи. Реферат має бути акуратно написаний від руки чи надрукований з

дотриманням стилістичних і граматичних норм. Текст реферату викладається державною мовою на стандартних аркушах формату А-4. Текст роботи друкується чорним кольором на одній стороні білого аркушу формату А4 (210х297 мм) з абзацним відступом у 1,25 см. Відступи від краю аркушу (межі тексту): ліве – 25 мм, праве – 15 мм, нижнє – 15 мм, верхнє – 15 мм. Шрифт тексту – Times New Roman 14 кегль, інтервал – 1,5. Заголовки структурних частин друкують великими літерами симетрично до тексту без розділових знаків наприкінці, без підкреслень. Якщо заголовок складається з двох і більше речень, їх розділяють крапкою. Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 2-м інтервалам. Назви розділів набираються 14-им шрифтом (усі великі напівжирні), а пункти і підпункти виділяти напівжирним шрифтом. Кожну структурну частину роботи (розділ) треба починати з нової сторінки. Всі сторінки нумеруються арабськими цифрами: загальна нумерація починається з титульного листа, порядковий номер на ньому не ставиться. Нумерація сторінок здійснюється в верхньому правому куті аркуша. Титульний аркуш включається до загальної нумерації сторінок письмової роботи, але номер сторінки на титульному аркуші, як правило, не проставляють. Розділи слід нумерувати також арабськими цифрами. Ілюстрації, таблиці, розташовані на окремих аркушах, включаються в загальну нумерацію сторінок. Нумерація сторінок повинна бути наскрізною. Порядковий номер сторінки позначають арабською цифрою і проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки чи рисок.

Критерії оцінювання реферату

Кожний реферат оцінюється, виходячи з аналізу сукупності таких критеріїв:

- Актуальність теми;

- Оформлення реферату, грамотність, стиль викладу;
- Наукова та практична цінність;
- План реферату має системно розкривати обрану тему;
- Глибина розкриття теми, ступінь вирішення поставлених завдань, завершеність дослідження;
- Особистий внесок оцінюється із наявності власних аналітичних висновків;
- Обґрунтування висновків;
- Використання рекомендованої літератури, наявність достатньої кількості сучасних нормативних і наукових джерел.

Анотація наукової чи навчальної літератури

Анотація (лат. *annotatio* – зауваження, помітка, від *annotato* – позначаю) – це стисла характеристика змісту книги, статті тощо. Анотація обов’язково складається з двох частин: бібліографічного опису (вихідні дані джерела) і власне тексту.

Сутність і призначення анотації полягають у тому, що вона є стислою характеристикою джерела інформації. Анотація не розкриває змісту наукового джерела, а лише інформує про наявність наукового джерела певного змісту й характеру. Таким чином, анотація дозволяє користувачеві скласти достатнє й об’єктивне попереднє уявлення про незнайому для нього наукову публікацію і тим самим допомагає в пошуку, доборі та систематизації необхідної інформації.

За різними параметрами виокремлюються кілька видів анотацій: 1) за змістом і цільовим призначенням – довідкові (описові, інформаційні) та рекомендаційні; 2) за повнотою охоплення змісту анотованого джерела – загальні та спеціалізовані (у тому числі аналітичні); 3) за кількістю анотованих джерел – групові та негрупові.

Довідкові анотації, які ще називають описовими чи інформаційними, характеризують тематику документа, повідомляють певні відомості про нього, але не дають його критичної оцінки.

Рекомендаційні анотації характеризують документ і дають оцінку його придатності для певної категорії споживачів, з урахуванням рівня підготовки, віку й інших особливостей споживачів. Загальні характеризують документ у цілому й розраховані на широке коло читачів.

Спеціалізовані анотації характеризують документ лише в певних аспектах і розраховані на вузьке коло фахівців.

Групові подають загальну характеристику декількох документів, об'єднаних спільною тематикою чи проблематикою.

Негрупові анотації розкривають зміст одного документа. Найбільшого поширення в науковій та навчально-науковій літературі набули довідкові анотації, які характеризують наукове джерело за тематикою й проблематикою. Саме вони є найефективнішими в наданні своєчасної, об'єктивної і достатньої інформації про нові досягнення в різних галузях науки та суттєво заощаджують час пошуку й збирання наукової інформації.

Сутність анотування. Структура анотації.

Сутність анотування полягає в максимальному скороченні обсягу джерела інформації при збереженні його основного змісту. Анотація перераховує питання, що висвітлюються в першоджерелі, не розкриваючи змісту цих питань. Вона відповідає на питання: “Про що йдеться в тексті?”. Через стислість в анотації не допускається цитування й використання частин тексту оригіналу. Основний зміст передається “своїми словами” за допомогою простих речень. Мова анотації має бути

науковою, нормативною, лаконічною, ясною, простою, без довгих і занадто складних речень; загальний обсяг анотації не повинен перевищувати 500 друкованих знаків і лише у виняткових випадках може сягати 800–1000 друкованих знаків. Довідкові анотації можуть бути максимально лаконічними (до 3-х речень) або розгорнутими, але не перевищувати вказаних обсягів.

Найпоширенішою є така структура довідково-рекомендаційної анотації наукового джерела:

1) Вступна частина: бібліографічні дані джерела (автор, назва роботи, місце видання, видавництво, рік, кількість сторінок або автор, назва роботи, назва джерела, де надруковано роботу тощо). 2) Основна частина: перелік основних проблем або питань, що розглядаються в роботі. 3) Заключна частина: адресат джерела. (Для статей ця частина є необов'язковою).

Стандартні лексико-граматичні конструкції для написання анотації.

Під час написання основної частини анотації найчастіше використовуються такі стандартні лексико-граматичні конструкції:

Стаття (робота, книга, монографія тощо) присвячена питанню, темі, проблемі...

є узагальненням (аналізом, описом, оглядом) чого?

являє собою узагальнення (огляд, аналіз, виклад, опис)...

Автор висвітлює такі проблеми...

зупиняється на таких питаннях...

порушує питання...

здійснює ґрунтовний аналіз (чого?)

визначає сутність поняття...

висвітлює в ході дослідження такі актуальні питання, як...

У статті розглядається (узагальнюється...) (що?),

йдеться (про що?)

дається оцінка (аналіз) (чого?)
представлена точка зору (на що?)
порушене питання (яке?)
розв'язуються (висвітлюються, порушуються,
досліджуються, ставляться) проблеми...
Заклучна частина анотації може починатися так:
стаття адресована (призначена) (кому?)
може використовуватися (ким?)
є цікавою (для кого?)
зацікавить (кого?)
розрахована на (широке коло читачів, здобувачів,
аспірантів, маркетологів тощо)

Показниками високого рівня анотації є:

- якість і точність інформації про першоджерело;
- логічне її оформлення;
- відповідність чинним мовним нормам;
- обмежений обсяг.

Як складати анотацію

1. Ознайомтесь з вихідними даними наукового джерела (назва, жанр, автор, рік і місце видання, структура, обсяг тощо).
2. Прочитайте текст, усвідомлюючи його загальний зміст.
3. Визначте головну інформацію тексту, відповівши для цього на такі запитання:
 - Які проблеми висвітлюються?
 - Що констатує автор?
 - Яких висновків доходить автор?
 - З'ясуйте адресата джерела (у разі потреби).

Рецензування наукових статей

Складовою частиною індивідуальних навчально-дослідних завдань є рецензування наукових робіт, присвячених проблемам вищої школи.. Під рецензуванням

розуміється критичний відзив на наукову роботу з викладом позитивних і негативних її сторін, висловлення власної думки з приводу питань, які розглядаються в роботі.

Рецензування здійснюється обов'язково в письмовому вигляді в обсязі, узгодженому з викладачем. Інші вимоги до оформлення рецензії аналогічні оформленню наукового повідомлення. Пропонується список статей для рецензування (див. додаток).

Типовий план написання тексту рецензії

- Об'єкт і предмет аналізу.
- Актуальність теми.
- Короткий зміст.
- Формулювання основної тези.
- Загальна оцінка.
- Недоліки, хиби, огріхи праці.
- Висновки.

Об'єктом оцінювання є повнота, глибина, всебічність розкриття теми; новизна та актуальність поставлених завдань і проблем; коректність аргументації і системи доказів; достовірність результатів; переконливість висновків.

Наукова рецензія виконує такі функції: інформування, тобто ознайомлення з науковим твором (або кількома творами); оцінювання та осмислення у науковому соціумі певного знання.

Особливість рецензії полягає у вмінні спілкуватися, вести діалог (часто уявний) між рецензентом та автором твору, рецензентом і читачами. Нерідко автор рецензії виявляє свої особистісні цінності, виступає аналітиком чи полемістом, який зі знанням справи оцінює первинний документ, висуває свої зауваження, подає поради, рекомендації, пропонує імпульси до наукового діалогу.

Презентація

Презентація (від англ. “presentation” – подання, вистава) – це набір картинок-слайдів на певну тему, які зберігаються у файлі спеціального формату. На кожному слайді можна вміщувати довільну текстову, графічну, відеоінформацію, анімацію, стереозвук, як синтезований, так і записаний із мікрофона. Презентації легко створювати за допомогою програми MS PowerPoint.

За структурою презентації поділяють на лінійні та розгалужені. Презентації лінійної структури створюються для послідовного викладання матеріалу з використанням мультимедійних засобів. Вони мають містити лише головні положення повідомлення, які допомагають усвідомити його зміст, та ілюстрації. Презентації, які можна використовувати під час узагальнення й систематизації знань та для визначення рівня навчальних досягнень, завдяки гіпертекстовим посиланням найчастіше мають розгалужену структуру.

Додаткові вимоги до змісту презентації (за Д. Льюїсом)

- Кожен слайд має відображати одну думку.
- Текст має складатися з коротких слів та простих речень.
- Рядок має містити 6–8 слів.
- Всього на слайді має бути 6–8 рядків.
- Загальна кількість слів не повинна перевищувати 50.
- Дієслова мають бути в одній часовій формі.
- Заголовки мають привертати увагу аудиторії та узагальнювати основні положення слайду.
- У заголовках мають бути і великі, і малі літери.
- Слайди мають бути не надто яскравими – зайві прикраси лише створюють бар’єр на шляху ефективної передачі інформації.

- Кількість блоків інформації під час відображення статистичних даних на одному слайді має бути не більше чотирьох.
- Підписи до ілюстрації розміщуються під нею, а не над нею.
- Усі слайди презентації мають бути витримані в одному стилі.

Тематика презентацій:

1. Знання про первісне суспільство у середньовіччі.
2. Значення новітніх досліджень на молекулярному рівні для вивчення питань антропогенезу.
3. Внесок В. Вернадського в теорію антропогенезу.
4. Питання про релігію у неандертальців.
5. Теорія «Ноева ковчега» Хауелса.
6. Виникнення мови.
7. Організація влади та управління в пізньородовій общині.
8. Духовна культура за часів пізньородової общини.
9. Структура пізньородової общини
10. Обряд ініціації та його значення в первісному суспільстві.
11. Другий великий розподіл праці та його значення.
12. Обмін та його місце в становленні політичної влади.
13. Виникнення додаткового продукту та приватної власності.
14. Зародження експлуатації та її форми.
15. Витоки мистецтва.
16. Становлення держави.
17. Витоки ідеологічних уявлень.
18. Військовий шлях інституалізації влади.
19. Теорії про місце й час виникнення неоантропа (*homo sapiens*).
20. Виникнення класів та держави.
21. Особливості переходу від родоплемінного до класового суспільства.

22. Виникнення писемності.
23. Виникнення народностей.
24. Час та шляхи заселення Америки та Австралії.
25. Сільська (сусідська, територіальна) община та її особливості.
26. Теорії про походження людини.
27. Соціально-економічні відносини в ранньопервісній общині.
28. Таємні спілки у пізньородових суспільствах та їх функції.
29. Сімейно-шлюбні відносини в ранньопервісній общині.
30. Виникнення військових дружин та їх значення у пізньородовому суспільстві.
31. Управління в ранньородовій общині.
32. Походження та розвиток землеробства.
33. Походження та розвиток скотарства.
34. Мистецтво за часів ранньопервісної общини.
35. Шаманізм як форма релігії.
36. Пошук прабатьківщини людства.
37. Анімізм як форма релігії.
38. Анімізм як форма релігії.
39. Магія як форма релігії.
40. Тотемізм як форма релігії.
41. Перший великий розподіл праці та його значення.
42. Питання про існування матріархату.
43. Роль і місце релігії у формуванні держави.
44. Сімейно-шлюбні відносини за часів пізньопервісної общини.
45. Синполітейні суспільства та їх доля.
46. Найдавніші центри виникнення землеробства.
47. Прояви первісності в класових суспільствах.

Есе

Есе – невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання. Вимоги до есе:

- есе повинне сприйматися як єдине ціле;
- есе не повинне містити нічого зайвого, включати тільки ту інформацію, яка потрібна для розкриття ідеї;
- есе має бути логічним і чітким по структурі;
- кожен абзац есе повинен містити тільки одну основну думку;
- есе повинне містити переконливу аргументацію із заявленої проблеми.

Структура есе:

1. Вступ (розкрити актуальність питання).
2. Три аргументовані докази і ваша особиста думка, позиція з питання.
3. Висновок, що містить завершальне судження.

ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності магістранта, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання ІНЗД прилюдним захистом навчального проекту.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка

виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Орієнтовна тематика творчих завдань

1. Розвиток історії первісного суспільства.
2. Неандертальці на території України.
3. Зародження та розвиток кочового скотарства.
4. Розвиток пізньопалеолітичного мистецтва.
5. Вірування населення первісної доби.
6. Місце неандертальця в антропогенезі.
7. Роль металургії у розвитку первісного суспільства.
8. Основні шляхи інституалізації влади.

Тематика доповідей

1. Стан вивчення історії первісного суспільства в Україні.
2. Еволюційна школа: зародження та етапи розвитку.
3. Креаціоністські концепції виникнення людини та суспільства.
4. Роль природничих наук у вивченні історії первісного суспільства.
5. Застосування науковцями методів абсолютної хронології для датування об'єктів первісної історії.
6. Внесок В. Вернадського в теорію антропогенезу.
7. Поява на Землі перших приматів.
8. Новітні антропологічні знахідки викопних гомінідів на початку XXI ст.
9. Сучасні відкриття решток викопних людей у Дманісі (Грузія) та Денисовій печері.
10. Поховальні ритуали неандертальців.
11. Еволюція мозку людини.
12. Верхньопалеолітичні популяції людей в Африці й Азії.
13. Заселення неантропами Австралії та Америки.

14. Основні риси екваторіальної великої раси та її поділ на малі раси.
15. Основні риси європеоїдної великої раси та її поділ на малі раси.
16. Основні риси монголоїдної великої раси та її поділ на малі раси.
17. Теорії походження мови.
18. Концепція «первісного мислення» Л. Леві-Брюля.
19. Обряд ініціації в сучасних синполітейних суспільствах.
20. Господарсько-культурні типи ранньопервісного суспільства.
21. Етнографічні аналоги ранньої первісної общини.
22. Тотемістичні вірування в сучасних синполітейних суспільствах.
23. Монументальне мистецтво Європи епохи верхнього палеоліту та мезоліту.
24. Натуфійська (протонеолітична) культура Близького Сходу.
25. Первинні та вторинні центри виникнення землеробства та скотарства.
26. Господарство і матеріальна культура вищих рибалок і мисливців Півночі Євразії та Америки.
27. Мовний та етнічний стан за доби пізньої первісної общини.
28. Релігійні культи епохи неоліту.
29. Найдавніші центри розвитку ремесла і торгівлі.
30. Ранні форми рабства.
31. Аналоги ранньої держави.
32. Етнічний та мовний стан в епоху розкладу первісного суспільства.
33. Первісна периферія на основних етапах світової історії.
34. Залишки первісності в цивілізованому суспільстві.

Підсумковий контроль знань з дисципліни
«Історія первісного суспільства»
(перелік питань до заліку)

1. Предмет історії первісного суспільства та її місце серед інших наук.
- 2.Періодизація та хронологія історії первісного суспільства.
3. Джерела історії первісного суспільства.
4. Завдання та значення історії первісного суспільства.
5. Визначити головні етапи антропогенезу.
6. Визначити процеси, які привели до появи перших передлюдей.
7. Обґрунтувати значення трудів Ч. Дарвіна та Т. Гекслі для розвитку історії первісного суспільства.
8. Дати оцінку сучасним теоріям антропогенезу.
9. Охарактеризувати стадію австралопітеків в еволюції людини.
10. Проаналізувати та порівняти трудову діяльність ранніх та пізніх передлюдей.
11. Охарактеризувати морфологію та матеріальну культуру перших представників роду Номо на Землі.
12. Охарактеризувати фізичний тип, побут та трудову діяльність архантропів.
13. Охарактеризувати фізичний тип, побут та трудову діяльність палеоантропів.
14. Дати порівняльну характеристику архантропів та палеоантропів.
15. Проаналізувати сутність та сучасний стан неандертальської проблеми.
16. Проаналізувати розвиток мозку предків сучасних людей , виникнення мислення та мови
17. Проаналізувати витоки ідеологічних уявлень, виникнення первісної магії, тотемізму та фетишизму. Навести археологічні та етнографічні приклади.

18. Дати оцінку формуванню світогляду та витокам образотворчого мистецтва палеоантропів.
19. Визначити час та місце формування неоантропа та його фізичний тип.
20. Визначити час та місце формування великих рас людини, дати їх характеристику
21. Визначити час та шляхи заселення людиною Америки та Австралії.
22. Визначити час та шляхи заселення території сучасної України стародавньою людиною
23. Дуально-праобщинна організація: причини виникнення, сутність.
24. Пам'ятки мистецтва та культу кам'яної доби на території сучасної України.
25. Визначити та обґрунтувати час початку та закінчення соціогенезу та джерела його вивчення.
26. Проаналізувати ландшафтно-кліматичні особливості антропогену, визначити особливості клімату та ландшафтів доби первісної общини на терені Євразії.
27. Обґрунтувати сутність та значення статевих мисливських табу, часткової та повної агамії. Дати визначення та навести приклади екзогамії та ендогамії.
28. Обґрунтувати сутність та ознаки роду.
29. Визначити основні принципи організації влади та соціального контролю в ранньопервісній общині.
30. Визначити особливості побуту та господарства людини епохи ранньопервісної общини. Навести етнографічні аналоги ранньопервісної общини.
31. Дати оцінку розвитку духовної культури людей ранньопервісної общини
32. Дати оцінку технічним досягненням неоліту.
33. Визначити передумови та обґрунтувати причини виникнення відтворюючого господарства.

34. Проаналізувати археологічні джерела про найстародавніші центри виникнення відтворюючого господарства.
35. Визначити сутність процесів культивації та доместикації, час та місце появи домашніх рослин та тварин.
36. Визначити умови та механізм виникнення відтворюючого господарства.
37. Проаналізувати періодизацію виникнення відтворюючого господарства за В. О. Шнірельманом.
38. Визначити центри культурних рослин за М. І. Вавиловим. Навести приклади рослин по центрам.
39. Проаналізувати розвиток та розповсюдження землеробства та скотарства.
40. Проаналізувати особливості общинно-родової організації в епоху пізньопервісної общини.
41. Дати оцінку та порівняти демографічні процеси в епохи ранньопервісної та пізньопервісної общин.
42. Визначити сутність та задачі соціалізації на ранніх етапах розвитку первісного суспільства.
43. Проаналізувати причини виникнення додаткового продукту та приватної власності.
44. Проаналізувати причини виникнення експлуатації та суспільних класів.
45. Визначити інновації в сфері шлюбно-сімейних відносин в епоху класогенезу.
46. Обґрунтувати причини виникнення ремесел та інтенсифікації обміну в епоху розкладу первісного суспільства
47. Проаналізувати причини змін у становищі статей в епоху класогенезу.
48. Дати оцінку розвитку форм суспільної свідомості на стадії ранньопервісної общини.

49. Обґрунтувати значення обміну та його роль у становленні політичної влади
50. Зародження експлуатації, характеристика форм експлуатації.
51. Класогенез – утворення класів
52. Перші державні утворення на терені сучасної України.
53. Визначити особливості шлюбу та сім'ї в період розкладу первісного суспільства.
54. Визначити особливості демографічної ситуації та етнічного стану в період класогенезу.
55. Проаналізувати становлення писемності. Найстародавніші види та системи писемності.
56. Визначити типи первісної периферії та види її контактів з цивілізацією
57. Дати оцінку долям первісної периферії у новий та новітній час.
58. Проаналізувати залишки первісних норм та уявлень у класових суспільствах.
59. Дати оцінку розвитку первісної археології та історії первісного суспільства у XIX – XX ст.
60. Визначити особливості реконструкції первісного суспільства.

Ключові слова для термінологічного словника

Австралопітек, авункулат, анімізм, антропогенез, антропоїди, апополітейні суспільства, архантроп, ашельська культура, бігмен, верхньопалеолітична революція, військова демократія, вождівство, гейдельберзька людина, голоцен, гомініди, гоміноїди, дифузійнізм, еволюційнізм, егалітарне суспільство, екзогамія, ендогамія, енеоліт, ініціація, іригація, креаційнізм, кроманьйонець, кросскузенний шлюб, левірат, лінідж, локальна група, магія, мегаліти, мезоліт, мікроліти, «міська революція», мустьєрська культура, неандерталець, неоантроп, неоеволюційнізм, неоліт,

неолітична революція, номадизм, олдувайська культура, ортокузенний шлюб, палеоліт, «палеолітична Венера», парантроп, патріархат, плейстоцен, плем'я, політогенез, престижна економіка, ранжоване суспільство, расогенез, рід, родова община, сахельантроп, синполітейні суспільства, синтетична теорія еволюції, сорорат, соціогенез, соціокультурна антропологія, стратифіковане суспільство, тотемізм, шаманізм, фетишизм, фратрія, цивілізація, Homo erectus, Homo ergaster, Homo georgicus, Homo floresiensis, Homo habilis, Homo sapiens.

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Під час поточного контролю оцінюються відповіді студента на семінарських заняттях, результати самостійної роботи з науковою літературою та джерелами, а також якість виконання студентом індивідуального завдання.

Модульна контрольна робота проводиться в тестовій формі, до якої входять 20 тестових завдань різних рівнів (з однією вірною відповіддю; з двома вірними відповідями; вставте пропущені терміни).

Зразки тестових завдань:

1. Homo habilis був творцем археологічної культури, що називається:

- а) олдувайська;
- б) ашельська;
- в) мустьєрська;
- г) оріньякська.

2. Причинами зникнення неандертальців були:

- а) тяжкі географічні умови, викликані черговим зледенінням;

- б) витіснення людьми сучасного фізіологічного типу;
- в) подальша еволюція в *Homo sapiens*;
- г) розповсюдження нових хвороб, занесених з Африки.

3. Установіть відповідність між формами соціальної організації первісних людей та їх функціями:

а) рід;	1) захист від зовнішніх ворогів;
б) плем'я;	2) регулювання шлюбних відносин;
в) фратрія;	3) регулювання повсякденної діяльності;
г) лінідж.	4) розподіл землі.

4. Розташуйте етапи розвитку первісного суспільства:

- рисс;
- міндель;
- вюрм;
- дунай.

5. Формування дуально-праобщинної організації мало місце у колективах:

- а) людини вмілої
- б) архантропів
- в) кроманьйонців
- г) неандертальців.

6. Поняття «рід» увів у науку:

- а) Джордж Мак-Леннан
- б) Луїс-Генри Морган
- в) Едуард Тайлор
- г) Фрідріх Енгельс

7. Лінідж – це:

- а) група близьких родичів всередині роду, які ведуть походження від пам'ятного предка
- б) планування стійбища прямими лініями
- в) конструкції невідомого призначення з каміння великого розміру
- г) те ж саме, що й рід

8. Фратрія це:

- а) угруповання, яке складається з декількох родів одного племені
- б) те ж саме, що рід
- в) плем'я
- г) підрозділ роду

9. Що таке каменеваріння?

- а) процес приготування рослинної їжі за допомогою розпеченого каміння
- б) варіння каменів для видобування фарби
- в) приготування їжі в кам'яному посуді
- г) виварювання каміння для добування солі

10. Назвіть етнографічні аналоги раньопервісної общини:

- а) веда Шрі-Ланки
- б) ескімоси американського Приполяр'я
- в) евенки
- г) апачі Арізони

11. Хто керував раньопервісною общиною і якими методами:

- а) старійшина – методами умовляння, обговорення, власного прикладу
- б) вождь – примусовими методами
- в) бігмен за допомогою грошових виплат
- г) взагалі ніхто не керував, не було потреби

12. Що не входило до колективної власності в епоху ранньопервісної общини?

- а) промислова територія
- б) житла, вогнища
- в) мисливська зброя, одяг, прикраси
- г) їжа

13. Якими способами люди доби верхнього палеоліту наносили відбитки долонь на стіни печер?

- а) аерографія
- б) обводили
- в) занурювали руки у фарбу, а потім прикладали до стіни.

14. Прикладом облавного полювання на первісного зубра на території України є стоянка:

- а) Мізин
- б) Володимирівка
- в) Амвросіївка
- г) Добранічівка

15. Влада жінок простежувалася у племен:

- а) гуронів
- б) папуасів
- в) меланезійців острова Добу
- г) кубео Південної Америки

16. Що не входило до колективної власності ранньопервісної общини:

- а) знаряддя праці
- б) побутові предмети та прикраси
- в) їжа
- г) земля, сировина для виробництва знарядь праці
- д) житла

17. Основною формою сім'ї в ранньородовій общині була:

- а) групова
- б) мала парна
- в) полігамна
- г) інституту сім'ї не існувало

18. Які досягнення були притаманні «неолітичній революції» ?

- а) скотарство та землеробство
- б) виробництво кераміки
- в) лук та стріли
- г) виробництво човнів-довбанок
- д) шліфування та свердління каменю

19. Оберіть заняття, притаманні мешканцям поселень натуфійської культури:

- а) полювання
- б) рибальство
- в) скотарство
- г) ускладнене збиральництво
- д) іригаційне землеробство

20. До відтворюючих видів діяльності належать:

- а) мисливство;
- б) скотарство;
- в) землеробство
- г) збиральництво

21. Посуд із глини з'являється в епоху

- а) праобщини
- б) первісного людського стада
- в) ранньородової общини

г) пізньородової общини

22. Який вид землеробства був найдавнішим?

а) іригаційне

б) підсічно-вогневе

в) лиманне (повіневе)

г) орне

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна література

1. Бунятян К. П. Давнє населення України. Київ., 1999.
2. Давня історія України. Київ., 2000. Т.1-3.
3. Джохансон Д., Иди М. Люди. Истоки рода человеческого. Москва, 1970.
4. Кабо В. Р. Первобытная доземледельческая община. Москва, 1986.
5. Марков Г. Е. История хозяйства и материальной культуры в первобытном и раннеклассовом обществе. Москва, 1979.
6. Морган Л. Г. Древнее общество. Ленинград, 1934.
7. Сегеда С. П. Антропологія. Київ, 2001.
8. Станко В. Н., Гладких М. І., Сегеда С. П. Історія первісного суспільства. Київ, 1999.
9. Степанчук В. Н. Поздние неандертальцы Крыма. Киик-кобинские памятники (история исследования, локализация, стратиграфия, хронология, фауна, каменный инвентарь, аналогии, происхождение, судьбы). Київ, 2002.
10. Столяр А. Д. Происхождение изобразительного искусства. Москва, 1985.
11. Чмихов М. О. Давня культура. Київ, 1990.
12. Шрамко Б. А. История первобытного общества. Харьков, 1972.

Допоміжна література

13. Бибииков С. Н. Древнейший музыкальный комплекс из костей мамонта. Київ, 1981.

14. Глинек Я. Большой иллюстрированный атлас первобытного человека. Прага, 1982.
15. Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера Земли. Ленинград, 1990.
16. Енгельс Ф. Походження сім'ї, приватної власності і держави / Маркс К., Енгельс Ф. Твори. Т.21. С.28-171.
17. Залізняка Л. Л. Нариси стародавньої історії України. Київ, 1994.
18. История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза. Москва, 1983.
19. История первобытного общества. Эпоха классовообразования. Москва, 1986.
20. История первобытного общества. Эпоха первобытной родовой общины. Москва, 1986.
21. Ламберт Д. Доисторический человек: Кембриджский путеводитель. Львов, 1991.
22. Леви-Строс К. Структурная антропология. Москва, 1983.
23. Нужний Д. Ю. Розвиток мікролітичної техніки в кам'яному віці. Київ, 1992.
24. Павленко Ю. В. Передісторія давніх русів у світовому контексті. Київ, 1994.
25. Павленко Ю. В. Раннеклассовое общество (генезис и пути развития). Київ, 1989.
26. Петров В. П. Етногенез слов'ян: джерела, етапи розвитку і проблематика. Київ, 1972.
27. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. Київ. 1991.
28. Хрисанфова Е. Н., Перевозчиков И. В. Антропология. Москва, 1991.